

Sigrund Undset motarbeidet tyskerne fra sitt amerikanske eksil under krigen. Hennes tyskerhat var like sterkt som Hamsuns motvilje mot engelskmennene.

Ifølge Knut Hamsun var England «en rotte som satt på flesket». Som Thomas Mann uttalte om hans nazistøtte: «Hans tragedie er større enn vår».

Gigantenes krig

«Hva mener De om Knut Hamsun?» Sigrund Undset får spørsmålet av en journalist fra Stockholms-tidningen like etter at hun er kommet tilbake til Norge fra USA i 1945. Hun svarer: «Han

kan vel ikke dømmes til døden for det han har gjort. Men han bør få fengselsstraff, og hans eiendom bør konfiskeres. Han burde vel spers inne på et eller annet hjem.»

Siftelsen norsk Okkupasjonshistorie 2014
Journalisten spør om hva han har ventet dette fra Knut Hamsun. «Ja, nettopp av ham hadde jeg ventet det. Han har jo aldri skrevet om noe annet enn sine min-dreverdighetskomplekser, om kremmer-nasjonen England og om herremenneskene nede i Tyskland.»

NY BOK

Bjørn Fontander: «Undset, Hamsun och kriget». Carlssons Bokför-lag, Stockholm. 317 sider.

lyder Undsets svar.

Hamsun og Undset. To giganter og nobelprisvinnere. Begge aktuelle i dagens norske åndsliv, ikke bare fordi bøkene deres fortsatt leses. Vi er også midt oppe i en debatt om hva som bør skje med Hamsuns hjem Nørholm og Undsets Bjerkebæk. Mange mener tida er inne for å gjøre disse stedene til museer.

Motsetninger

Svensken Bjørn Fontander har skrevet en bok ut fra en

Hamsun og Undset som politiske motsetninger. De var begge sterke personligheter, eksentriske, arrogante, fiendtlige overfor journalister og annen offentlighet (Undset mente at «journalister burde kloro-formeres»). Begge hadde sterke politiske synspunkter som ble tilspisset da Tyskland angrep Norge i 1940. Når de to en sjelden gang støtte på hverandre (i korridorene på Bondeheimen, av alle steder), hilste de enten avmålt eller ikke i det hele tatt.

Slik er bakgrunnen for Bjørn Fontanders bok, som deler seg i flere temaer. For det første forteller han historien om de to forfatternes forskjellige liv under krigen. Han gir også et innblikk i deres forhold til Sverige og svenske intellektuelle, til nobelprisutdelingen (Hamsun i 1920, Undset i 1928) og til rettsoppgjøret etter krigen.

Dette stoffet får nytt liv gjennom Fontanders kryssklipping mellom de to skjebnene. Undset og Hamsun blir eksempler på kulturpersonligheter i storpolitisk stormvind, med større eller mindre kontroll over sine roller. Fontander skriver med

fordomsfri nyheterriighet (fordi han er øyeblikk) og med report-terens evne til å rive leseren med. Hans utvalg av opplysninger om dikternes bakgrunn kan synes tilfeldig, men utgjør likevel en helhet, der kjernen er det moralske dilemma.

Smertefullt

Mye er kjent stoff, spesielt om Hamsun. For den som er glad i hans diktning er det smertefullt nok engang å lese om hans hyllest til Quisling, hans holdninger til Ossietzky-saken, historien om hvordan han ga nobelprismedaljen sin i gave til Joseph Goebbels, om de mange nordmennene som i et forståelig hat kastet bøkene hans over gjerdet til Nørholm, overskrevet med skjellsord, eller brente dem. Vi får også repetert historien om Hamsun som hevet stemmen ansikt til ansikt med Hitler, i den grad at tolken ikke våget oversette ham.

Hva så med Undset? Fontander påviser at hennes hat til Tyskland og tyskerne var like brennende som Hamsuns til England. Hun brukte formuleringer som «alle folk med germansk blod» og at «stammeloyalitet er den eneste form for lojalitet tyskerne kjenner». Hennes venninne Nini Roll Anker har notert seg at hun allerede på 1920-tallet «uttalte at alle tyske spedbarn burde utryddes slik at hele folket kunne forsvinnes».

Tyskerhatet hos Undset ble ikke akkurat dempet da krigen brøt løs. Hennes eldste sønn ble skutt ned og drept ved den norske krigsfronten våren 1940. Bøkene hennes ble forbudt både i Tyskland og Norge, og alle biblioteker, forlag og bokhandlere fikk ordre om å utradere trykksaker med hennes navn. Bjerkebæk ble hjem for norske kvinner som fikk barn med tyske soldater. Til alt overmål: En katolsk nonne som ble gravid med en soldat,

fødte barnet i Undsets film-måseeng, ifølge Fontander. Med Undsets eget vokabular etter krigen, var disse kvinnene «tyskerhorer» og «sju av horene bodde i mitt hus den siste tiden med sine barn».

Redelighet?

Stilt overfor tyskerne ble den katolske, naturelskende (hennes forbilde var Carl von Linné) og fredsfor kjempende Undset forvandlet til en frådende tilhenger av dødsstraff for forræderne. «Måtte, måtte, måtte det ikke bli sten på sten tilbake i Tyskland, og måtte de som er gjenlevende etter invasjonen få det de fortjener,» skrev hun i februar 1945. Hun avskrev fullstendig diktere hun før hadde elsket, som Goethe og Schiller (Hamsuns bøker brente hun).

Fontander tar ikke stilling, men hans bok stiller spørsmål: Var det mulig at både Undset og Hamsun – hver på sin måte – var redelige overfor seg selv, men at ordet redelighet «hadde forskjellig betydning for dem». Undset ville være de undertrykte talskvinne mot makt-ogreg og barbari, mens Hamsun så nazismen som en redning fra det han opplevde som menneskefiendtlig i den moderne, vestlige kulturen.

Det er et stort og spennende drama denne boka bretter ut, godt rapportert og fylt med treffende sitater, anekdoter og replikker. Se for eksempel for deg Sigrid Undset i krigens første dager, under et kraftig luftangrep på Lillehammer der flere mennesker ble drept. Fredrik Paasche var sammen med henne ute på veien, og de havnet i hver sin snohaug. Han hørte at den ikke nettopp lettbeinte Undset freste et eller annet mens hun bakset omkring i løssnøen.

«Hva sa du?» ropte han.
«Jeg sa måtte faen ta Hitler!»
lød svaret.

Fredrik Wandrup

Kven snakka med Molotov?

I ei spalte om Hamsun i Dagbladet 1.2. gir Fredrik Wandrup ein versjon av historia om nordmannen som tala Molotov midt imot. Det var - skrivt Wandrup - en kjent motstands-mann fra Norge som i 1945 kom til Moskva og sa til ven av Stalins mest blodige bødler at han ikke burde vere «soft» når det gjaldt Hamsun. Wandrups versjon er ein av flere som eg har sett, episoden har vore tillagd ymse personar. No er det på tide å slå fast kven det egentleg var som snakka med Molotov. D.B. 22.1. 92

Her meiner eg å kunne stå fram som sannings-vitne: Eg høyrde ein gong Terje Wold fortelje historia om seg sjølv. Justisministeren i Ny-gaardsvolds regjering (1935-45) kom frå London til Moskva i 1944 (truleg i november sa-man med utarniksminis-ter Trygve Lie og medis-taldirektør Karl Evang for å drøfte frigjeringa av Nord-Noreg). Olav Riste: «London-regjeringa» II, s. 201).

Ved eit middagsbord vart Terje Wold sitjande rett overfor den soyjetiske utarniksministeren. Molotov spurde da kva norske styremakter ville giere med Knut Hamsun, når no krigen snart var slutt. Jan, sa Wold, Hamsun måtte få si straff som andre nazistar. - Men de må vere litt snille med Hamsun, han skrev så gode bøker, sa Molotov. Så kom Wold med den replikken som er sviska i historia: «Don't be soft, Mr. Molotov!» Terje Wold hadde kjent seg litt stolt av den replikken seinare, sa han. Omrent slik høyrde eg historia fortald ein gong omkring 1960 på Eidsvoll landsgyrmas. Vi tør vel tru på forteljaeren?

Olav Hr. Rue